

Günümüzden 23 Yüzyıl Önce Çölün Altına Döşenen Su Şebekesi

Avrupamerkezci tarihçilik, bizlere Mısır piramitlerini, Babil'in Asma Bahçeleri vs. ilkçağda insanlığın uygarlık harikalarını hayranlık uyandıracak derecede, bazen biraz da metafizik tül perdesinin arkasına da gizleyerek dayatır. Oradan edindiğimiz at gözlüklerinin arkasından bakarken tabii ki, Turfan'daki Orta Asyalı atalarımızın çölün 90 metre altına döşedikleri su kanalları şebekesine şaşşı bakarız. Ya da dikkatimizden kaçır.

Çin'in Sincian Uygur Özerk Bölgesi'nde, Turfan ve Hami yörelerinde Orta Asya uygarlığının 23 yüzyıllık, yani günümüzden 2300 yıl öncesine tarihlenen harikaları...

Karız kanallar şebekesi...

Tanrı Dağı eteklerinde yerin 90 metre altından başlayan Karız kanal sistemi, Turfan'a doğru ilerlerken gitgide yüze yaklaşarak nihayet Turfan'da 10 metre yüze yaklaşmış olmaktadır.

Tanrı Dağlarındaki kar sularını ve yer altı sularını çölün altından bu Karız kanalları sistemiyle yerleşim yerlerine ve tarım üretimi alanlarına ulaştırıyorlar. İnşasına tam da Teoman'ın Hunların başına geçtiği zamanlara denk düşmektedir; İÖ 200 yılları... Bilindiği gibi Teoman İÖ 220 yılında kağan olmuştur.

Karız kanalları 5 bin kilometre uzunluğa sahip bir uygarlık harikası. Orta Asya Türklerinin Orta Asya'ya sahip olma, Orta Asya egemenliği iradesini göstermektedir. Çölün altından hem de 90 metre derinlikten yeraltı su kanalları açacak teknoloji, bilim ve irade sahibi olan bir toplum demek ki, tarım üretimi yapmaktadır. Sadece "av avlayıp, kuş kuşlamamaktadır."

5 bin kilometre uzunluğundaki Karız kanalları şebekesi (Türkiye ölçülerine vurursak,

Edirne-Ardahan yolunun aşağı yukarı üç katı...) mesafeden suyu Turfan'a getirmektedir.

Karız kanal ağını gidip bizzat görenlerden biri de şair ve araştırmacı yazar Dursun Özden. Onun Son Karızcı adlı yazısından da Karız kanalları ve şimdiki sahipleri hakkında öğrenebiliyoruz.

Turfan'da Toksun ilçesinde Yılanlı köyünde yaşayan "son karızcılardan" Alimcan Necmeddin'i ziyaretinden ayrılırken Dursun Özden'e sarılıp söyledikleri çok duygulu sözler:

"Sevgide odaklanmalı... İşte tüm bunlar, binlerce yıldır bu topraklarda barış, dostluk, kardeşlik ve dayanışma içinde birlikte yaşamayı öğrenmiş halkların eseridir. Karız, bu birlikte üretme ve kolektif yaşama biçiminin ürünüdür. Karız, bir kültürdür. Karız, kavrulan çölde sudur. Su hayattır. Su candır. Su uygarlıktır. Karız, Uygurların 2500 yıl öncesinden beri yaşattığı ve insanlığın ortak mirası olan bir uygarlık harikasıdır... Korunmalı ve yaşatılmalıdır... " (*)

Kentleşme ve meta ekonomisi ve ticareti konusunda şimdiye kadar duyduklarımızdan farklı bilgiler insanı şaşırtıyor:

"2500 yıl önce, batıda kurulma aşamasında olan Isparta, Atina, Roma gibi kent devletlerinde ve de Nil, Fırat, Amazon, Po ve Tuna nehirleri tarım havzalarında bulunmayan karız sulama sistemi teknolojisi ve Turfan'da bulunan Antik Kent JiaoheYarnaz; o dönemde kentsel yerleşim, mimari özellik, çevresel doku, sulama ve altyapı sistemi ile İpek Yolu üzerindeki güçlü kültürlerin kabulü ve yaşamasına olanak verecek ticari ve kent kültürüne sahipti." (*)

Sadece Anadolu'da mı?

Öte yandan Adriyatik'ten Pasifik'e bütün halkların Türklerle akrabalıkları olduğu iddiası boş bir böbürlenme değil aslında. Ortadoğu İlkçağı kavimlerinin dilleri de Türkçe gibi bitişgen özellikte.

Öte yandan Anadolu'da "kerizci" denen bir meslek de vardır. Kuyucu, lağımçı yani... Van, Urfa, Bayburt, Konya, Niğde ve

Aksaray taraflarında... Karız ile ne kadar benzeşiyor.

“Eşsiz bir yeraltı sulama sistemi olan karızlar, Uygur Bölgesinin dışında İran, Brezilya, Şili, Türkiye, Latin Amerika ve Azerbaycan’da da bulunmaktadır. Azerbaycan’da KEHRİZ adı verilen yeraltı sulama sistemindeki karızcılara da KANKAN deniyor. Özellikle Lenkeran, Astara ve Nahçıvan vilayetlerinde halen faydalanılan karızlar mevcut. Azerbaycan kehrizleriyle ilgili detay bilgiler, ayrıca bir yazı konusu olarak ele alınacaktır.” (*)

Karızın eşsiz özellikleri var:

“Bir karızla 400 insan can buluyor, yaşıyor. Yeni su getirme, karızlardan üç kat daha masraflı. Karız suyu ile sulanan toprak, kuyu ya da açık ark suyundan 1 hafta daha fazla etkili. Karız suyu ile sulanan toprak daha yumuşak oluyor. Diğerleri ise, kesekleşiyor ve sert oluyor. Karız suyu soğuk, tatlı, yumuşak, mineralli, kireç oranı sıfır ve içimi hoş...” (*)

Ve son olarak, bazılarının pek hoşuna gitmeyecek ama Karızların canlı şahidi Özden’den son bir deyiş ve çağrı:

“AB ve ABD’nin kapısında köleci ve mandacı bir ruhla, kendi öz kültürünün ve zengin ata mirasının farkında olmadan, halkımıza “Sevr” ve kölelik günlerini sunanlara; Orta Asya bozkırlarında bir yüce ses olarak yankılanan Bilge Kaan’ın şu sözünü anımsatırız:”

“Ey insanlık titre ve özüne dön...” (*)

(*1) Son Karızcı, Dursun Özden

<http://ugusturk.wordpress.com/2011/07/26/gunumuzden-23-yuzyil-once-colun-altina-dosenen-s-u-sebekesi/>

